

SABAHATTİN ALİ’NİN “BİRDENBİRE SÖNEN KANDİLİN HİKÂYESİ”NDEKİ GOTİK UNSURLAR

Elif ERDENK*

Öz

Korku edebiyatı olarak da bilinen gotik edebiyat, on sekizinci yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmış bir türdür. Olağanüstü olaylar ve karakterler kullanılarak gerçekliği sorgulatan bu yapıtlar daha çok batı edebiyatında ve Amerika’da gelişim göstermiştir. Gotik eserler incelendiğinde korkuyu oluşturmak için çoğunlukla; terk edilmiş mekânlar, tekinsiz karakterler, el yazması defterler, ıssız mekânlar, karanlıklar, olağanüstü olaylar, harabe yerler, şatolar, hayaletler, ölümler, iskeletler, mezarlıklar gibi unsurlar kullanılmıştır. Bu unsurlar ve bununla birlikte olay örgüsü daha çok okuyucunun korkmasını amaçlayacak şekilde kurgulanmıştır. Bu etkenler sayesinde gotik yapıtlar okuyucunun akıl ve mantık dışı olaylar karşısında korku duymasına sebep olur. Türk edebiyatında ise gerçekliğe verilen önem ve fantazyanın ilgi görmemesi sebebiyle gotik edebiyata örnek teşkil edecek az sayıda eser üretilmiştir. Bunun yanısıra Batı’da ve Amerika’da bu türün gelişmesi ve yerleşmesi için gereken ekonomik, sosyal ve kültürel zeminin varlığına karşın bizde gotik edebiyat için böyle bir zeminin yokluğu bu türün gelişimini önlemiştir. Dolayısıyla gotik edebiyata örnek teşkil edecek az sayıda eser yazılmıştır. Bu çalışmanın amacı da edebiyatımızdaki gotik tür içerisinde değerlendirilen yapıtlara bir yenisinin eklenmesine vesile olmaktır. Sabahattin Ali’nin ilk öykü kitabı olan Değirmen’de bulunan “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi” gotik özellikler yönüyle öne çıkmaktadır. Bu makalede “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”ndeki gotik unsurlar tespit edilerek hikâyedeki gotik unsurlar bulunmuş ve gotik edebiyat çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gotik, Sabahattin Ali, Tekinsizlik, Korku, Öykü.

Geliş Tarihi: 01.06.2022

Kabul Tarihi: 30.06.2022

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
e-posta: erdenk2209@outlook.com, ORCID ID: 0000-0002-3674-9836.

GOTHIC ELEMENTS IN THE “BİRDENBİRE SÖNEN KANDİLİN HİKAYESİ” BY SABAHATTİN ALİ

Abstract

Gothic literature, also known as horror literature, is a genre that emerged in England in the eighteenth century. These works, which question reality by using extraordinary events and characters, have developed mostly in western literature and America. When Gothic works are examined, mostly to create fear; Elements such as abandoned places, uncanny characters, manuscript notebooks, desolate places, darkness, extraordinary events, ruined places, castles, ghosts, dead, skeletons, and cemeteries have been used. These elements, along with the plot, are designed to scare the reader more. Thanks to these factors, gothic works cause the reader to be afraid of irrational events. In Turkish literature, on the other hand, due to the importance given to reality and the lack of interest in fantasy, few works have been produced to set an example for gothic literature. In addition, despite the existence of the economic, social, and cultural basis for the development and settlement of this genre in the West and America, the absence of such a ground for gothic literature in our country has prevented the development of this genre. Therefore, few works were written to set an example for gothic literature. This study aims to be instrumental in adding a new one to the works evaluated in the gothic genre in our literature. “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi” in the Değirmen, the first storybook of Sabahattin Ali, stands out with its gothic features. In this article, the gothic elements in the “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi” were determined and the gothic elements in the story were found and evaluated within the framework of gothic literature.

Keywords: *Gotic, Sabahattin Ali, Uncanny, Fear, Story.*

1. Giriş

Birçok sanat dalında korkuyu oluşturan unsurları tanımlamak için kullanılan gotik kavramını kullanan ilk kişinin İtalyan ressam Giorgio Vasari (1511–1574) olduğu düşünülmektedir. Vasari, gotik kavramını olumsuz anlamını kastederek klasik karşıtı olarak kullanmıştır (Arargüç, 2016: 246).

Gotik kelimesinin kökeni hakkındaki genel kanı ise Roma devletini yıkan, savaşçı, yağmacı ve barbar Got kabileleriyle alakalı olduğu noktasında birleşmektedir. İskandinavya'nın Gotland bölgesinden ve Doğu Avrupa'dan gelen Got kavminin Roma imparatorluğunu yağmalamasıyla ünlenmesi onların uygarlık karşıtı bir kavim olarak tanınmasına sebep olur (İlhan, 2021: 617). Dolayısıyla gotik kelimesi bir süre gotların barbarlığını, yağmacılığını, kabalığını, vahşiliğini tanımlamak için kötü bir anlam yüklenerek kullanılmıştır. Gotik sözcüğünün bu olumsuz anlamı 12. yüzyılda askeri ve politik anlamını geride bırakarak Fransa'da genel mimari zevkin dışına çıkan daha ince ve estetik mimari yapıları tanımlamak için kullanılır olmuştur (İlhan, 2021: 617). Gotik mimarideki yapıların devasa boyutları, göğe doğru uzanan sivri uçları ve keskin hatları insanların içinde korku duygusu oluşturmuştur. Bu yapılar daha sonra oluşacak olan gotik edebiyattaki eserlerde mekân olarak seçilmişlerdir. Çünkü bu mimari yapılar gotik romanlarda korkuyu oluşturan önemli bir işleve sahiptirler. Bu korkunun sebebi ise Burke'ün yücelik kavramıyla açıklanmaktadır. Edmund Burke *Yüce ve Güzel Kavramlarımızın Kaynağı Hakkında Felsefi bir Soruşturma* adlı eserinde insanların sadece güzel şeyler karşısında haz duymadıklarını, belirsiz ya da korkunç olan bir şeyin de insanda haz etkisi oluşturacağını söyler ve korkunun kaynağını yücelik (*sublime*) ile açıklar (Arargüç, 2016: 249). Bu bağlamda gotik edebiyatta korkuyu oluşturan unsurların insanlarda aynı zamanda haz duygusunu da tatmin ettiğini söyleyebiliriz. Gotik kelimesinin anlam evrimine bakıldığında 18. yüzyılda artık sadece Orta Çağ'a ait ve barbar anlamlarıyla değil doğüstü ile birlikte de kullanıldığı görülür (Mull, 2008: 18).

Avrupa'da uzun süre mimari bir tarz olan gotik kavramının edebiyata yansması da 18. yüzyılda İngiltere'de gerçekleşir. 1764 yılında yayınlanan Horace Walpole'un *Otranto Şatosu* (The Castle of Otranto) adlı romanıyla gotik edebiyat başlamıştır. Daha sonra İngiltere'de bu gotik tür yazınsal olarak daha çok kadın yazarlar tarafından benimsenmiştir.¹ Bu dönemin kadın yazarlarına şu isimler örnek verilebilir: Anna Letitia Barbaud, Lucy Aikin, Clara Reeve, Sophia Lee ve Ann Radcliffe, Mary Shelley (Scognamilla, 2014: 31).

Çiğdem Pala Mull gotiğin 18. yüzyılda edebi bir tür olarak ortaya çıkışının tesadüf olmadığını söyler:

“Gotiğin edebiyattaki canlanması, Aydınlanmanın akla yaptığı vurguya bir karşı çıkış olarak değerlendirilebilir. Tekinsiz olan, burjuva devrimi, Aydınlanma, bilimsel rasyonaliteye karşı bir tepki olarak ortaya çıkar. Vampirler, ölümsüzler, canavarlar, hayaletlerin yaşadığı dünya, Akıl Çağının, yasalar, kurallarla açıkladığı bir dünyaya, rasyonel düşünceye ve duyguları reddetmeye yönelik inançlarına karşı estetik ve düşünsel başkaldırıdır” (2008: 10).

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. (Mull, 2008: 45-52).

Bu nedenle gotik edebiyat içerisinde değerlendirilen eserlere bakıldığında akla uygun olmayan, doğaüstü birçok olay, karakter ve mekânların bulunduğunu görürüz. Aydınlanmanın akli ve mantığı rehber edinen tavrına bir başkaldırı olan gotik edebiyat eserlerinin amacı; okuyucuyu aklın çaresiz kaldığı, açıklanamaz ve mantık çerçevesinde değerlendirilemez olay örgüsü içinde bırakarak korkutmaktır. Bu korku okuyucu tarafından ne akıl ile ne de mantıkla açıklanabilir. Gotik edebiyat eleştirisinde bu korku Sigmund Freud'un *unheimlich* (tekinsizlik) kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Freud, *unheimlich* (tekinsiz) kelimesinin karşıtı olan *heimlich* kelimesinin eve ait, tanıdık, evcil anlamlarının yanında kapalı tutulanı, saklı olanı ve kötücül olanı anlatmak için de kullanıldığını söyler (Mull, 2008: 21-22). Freud Tekinsizlik Üzerine adlı yazısında *unheimlich* kavramının *heimlich* kelimesinin ilk anlamının zıddı olmasının yanında gizli kalması veya sır olarak saklanması gereken şeylerin açığa çıkmasında da kullanıldığını söyler. (Freud, 2019: 39) Tekinsizlik aslında aşına olunan sadece bastırılıp gün yüzüne çıkan bir şeydir (Freud, 2019: 65). Bu bağlamda bastırılan şeylerin gün yüzüne çıkması ise korkuyu oluşturan önemli bir unsurdur. Bu nedenle olaylar ve mekânlar hep bu olgu çerçevesinde oluşturulmaktadır. Nitekim gotik romanlarda kullanılan yerler tekinsizliği ile ön plana çıkmaktadırlar. Eserlerde mekân olarak çoğunlukla büyük şatolar, kaleler, karanlık dehlizler, yıkık dökük harabeler, terk edilmiş evler seçilmektedir. Bu yerler korku unsurunu oluşturan birincil etmeni teşkil ederler.

Gotik türe ait ilk eserleri İngiliz yazarlarının vermesi Gotik türü İngiliz edebiyatı ile sınırlamamıştır. Amerika'da ulusal edebiyatın ilk örnekleri de gotik türde verilmiştir (Mull, 2008: 87). En başta Edgar Allan Poe olmak üzere Nathaniel Hawthorne, H.P. Lovecraft ve Charles Brockden Brown gotik eserler vermiş en bilinen Amerikalı yazarlardır. (Yıldırım, 2007: 8). Bu yazarlar arasında adını sıkça duyulan Edgar Allan Poe korku edebiyatının Amerika'daki öncülerindedir. Poe her ne kadar Avrupa'daki gotik türün zaman, mekân ve karakter özelliklerini öykülerinde kullansa da geleneksel gotik yazarlardan farklı olarak psikolojik unsurları ön plana çıkarmasıyla dikkat çekmektedir. Özellikle öykülerinde psikolojisi bozuk, saplantılı, ruhsal dengesizlikleri olan karakterler kullanması korku unsurunun merkezine bilinçdışını almasıyla mümkün olmaktadır (Mull 2008: 128). Poe'nun eserlerinde içsel korkuyu merkeze alması ve insanın dışsal korkulardan kaçabilse de korkuyu kendisinin oluşturduğu aklından kaçamamasının oluşturduğu ürkünç manzarayı ele alması önemlidir (Yıldırım, 2007: 31). Poe korku türüne yeni bir soluk getirmiş ve böylelikle diğer gotik yazarlardan da bu farklılığıyla ayrılmıştır.

Türk edebiyatında ise gotik türünde Batı edebiyatında olduğu gibi bir süreklilik ve gelişim gözlemleyemeyiz. Batıdaki sosyo-politik şartların yaşanmamış olması gotiğin edebiyatımızda bir tür olarak oluşmasını engellemiştir (Balık, 2014: 172). Diğer yandan ilk romancılarımız da geleneksel anlatı türlerimizi akıl dışı olaylara yer vermeleri sebebiyle ilkel ve çocukça bulmuşlardır (Moran, 2021: 25).

İlk romancılarımızın bu tavrının sebeplerinden biri halkın sorunlarına eğilmeye çalışmış olmalarıdır. Toplumdaki yanlışları romanlarında ve hikâyelerinde eleştirmişlerdir. Bu bağlamda olağanüstü olaylar da daha çok batıl inanç çerçevesi içinde değerlendirilmiş olup; batıl inançlara inanılmaması gerektiği güldürü öğeleriyle okuyucuya sunulmuştur. Bunun en iyi örneklerini Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında görmekteyiz. İlk romancılarımızın bu gerçekçi ve mantığa dayalı tutumları her ne kadar gotik türünde eser verilmesinin önüne geçmiş olsa da gotik edebiyata örnek teşkil edecek eserler de kaleme alınmıştır. İlk gotik eserlerimizden: Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Cadı* (1912), (Tuğcu, 2007-2008: 120), Ali Rıza Seyfi'nin *Dracula İstanbul'da* (1928), ve Suat Derviş'in *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes*'i (1923) kabul edilir (İlhan, 2021: 620).

Edebiyatımızda öykü alanında korku edebiyatının ilk temsilcisi ise Kenan Hulusi Koray'dır (Yumuşak, 2013: 137). Koray'ın Poe'nunkileri andıran *Bahar Hikâyeleri* adlı eseri korku türüne güzel bir örnektir (Enginün, 2021: 338). Diğer yandan öykü alanında Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" ve "Unutulan" adlı öyküleri de gotik edebiyatın eski, kadim ya da gizli olanı ortaya çıkarması özelliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir (Kılıçkaya, 2016: 687). Bu makalenin amacı da Kenan Hulusi Koray ile aynı dönemlerde yaşamış ve hikâyeciliği ile ünlü Sabahattin Ali'nin ilk hikâyelerinden olan "Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi"ndeki gotik korkuyu oluşturan unsurları tespit edip değerlendirmektir.

"Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi" ben-anlatıcının bir akşam gezintisi dönüşü ilgisini çeken taş bir binaya gitmesiyle başlamaktadır. Bu bina tekinsiz ve terk edilmiş olmasıyla ben-anlatıcının merakını uyandırır. Binanın şekli yağ kandiline benzer ve bir anda binanın içinden sesler gelmeye başlar. Seslerin hemen ardından içeriden bir adam çıkar ve kahramana birdenbire sönen kandilin hikâyesini bilip bilmediğini sorar. Kahramanın hayır cevabı üzerine adam, ben-anlatıcıyı içeriye sürükler ve binanın en üst katına çıkarır. Binanın en üst katında ölü bir kadın bedeni gören kahraman korkar ve ölümün sebebini sorar. Adam ölümün sebebine cevap olarak siyah kadife kaplı kitabı okumasını ister. Bu kitapta birdenbire sönen kandillerin sebebini arayan adamın bir gün hakikate ermesiyle geri dönüşü olmayan bir laneti başlatması anlatılmaktadır. Ben-anlatıcı büyük bir heyecanla kitapta anlatılanları okuduktan sonra kadının ölüm sebebini öğrenir. Kitaptaki hikâye bitince çerçeve hikâyede masadaki kandilin sönmesiyle biter.

2. "Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi" ve Gotik Unsurlar

"Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi" Sabahattin Ali'nin yayımlanan ilk öykü kitabı *Değirmen*'in içinde bulunmaktadır. Hikâyenin kaleme alındığı 1929 tarihine bakılarak denilebilir ki ülkemizde gotik türünde eser verilen yıllarla eş zamanlılık göstermektedir. Nitekim o dönemlerde Suat Derviş'in *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* ve *Buhran Gecesi* (1923) romanları; Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın

Mezarından Kalkan Şehit (1928) (Balık, 2014 :174) romanı ve Kenan Hulusi Koray'ın korku türüne örnek hikâyeleri (Yumuşak, 2013: 37) bunu kanıtlar niteliktedir. Dönemine bakılarak Sabahattin Ali'nin de henüz yirmi iki yaşında genç bir hikâye yazarı olarak bu yeni türde eser vermesi şaşırtıcı değildir.

Hikâyede dikkati çeken ilk gotik unsur ben-anlatıcı kullanılmasıdır. Gotik anlatılarda sıklıkla birinci tekil kişi anlatıcı kullanılır. Böylece okuyucu ben-anlatıcının kendi algısını ve yanılığını paylaşmış olur (Mull, 2008: 39). Bu da korku unsurunun sağlıklı bir şekilde okuyucuya iletilmesini sağlar. Gotik anlatıların bu özelliği “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”nde de görülmektedir. Hikâyede baştan sona ben-anlatıcı kullanılmıştır.

“Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi” adlı öykü hasta sınırlarına iyi gelmesi için sıcak bir sonbahar günü akşam gezintisinden dönen ben-anlatıcının tepedeki bir taş binanın ilgisini çekmesiyle başlar. Bu taş bina ben-anlatıcı tarafından: “*Perdesiz pencerelerine vuran güneş, ona kırmızı gözlü bir canavar şekli veriyordu. Ve yıkık duvarlı bir bahçenin ortasında, harap bir kaleyi veya boş bırakılmış bir konağı andıran hazin bir ihtişamı vardı.*” (Ali, 2021: 51) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlama hikâyenin daha en başında okuyucuya tekinsiz bir mekânın varlığını işaret etmektedir. Ben-anlatıcı vaktin erken olduğunu düşünür ve binayı daha da yakından görme isteğine kapılır. Ben-anlatıcı merakla bu ıssız ve tekinsiz yere doğru gider. Gotik anlatılarda kahramanlar tekinsiz mekanların içine girme isteğine kapılırlar. Örneğin Poe'nun *Usher Evi'nin Çöküşü* adlı öyküsünde de kahraman kendisine huzursuzluk veren eve girmekten kendisini alıkoyamaz (Enki 2017: 87-88).

Kurumuş tarlaların üzerinden geçip bir sırtı tırmandıktan sonra nihayet paslı bir demir kapıyı geçerek binanın olduğu bahçeye giren ben-anlatıcı: “*İki tarafımda vahşileşmiş ağaçlar ve artık tümsek halini almış eski çiçek tarhları vardı*” (51) diyerek terk edilmiş izlenimi veren binanın bahçesinde olduğunu okuyucuya hissettirir. Mekânın terk edilmiş izlenimi yaratacak şekilde betimlenmesi hikâyedeki gotik korkuyu besleyen unsurlardan biridir. Diğer yandan ben-anlatıcı binanın bahçesini tanımlarken beyaz bir kasımpatı için “*buraları örten siyah perdenin üzerinde geçmişi görmek için bırakılmış bir delik gibiydi*” (51) diyerek okuyucuya öykünün gidişatı hakkında da mesaj vermektedir. Nitekim hikâyenin devamında geçmiş bütün açıklığıyla okuyucunun karşısına çıkacaktır.

“*Yanına yaklaştıkça insana sebepsiz bir ürkeklik veren binanın hiçbir mimariye uymayan acayip bir tarzı vardı.*” (51) diyen ben-anlatıcı, binaya yaklaştıkça ürkesine rağmen oradan uzaklaşamaz ve etrafı incelemeye başlar. Bu da gotik anlatılarda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Ben-anlatıcı kendisini korkutan binadan uzaklaşamaz. Binanın niçin yapıldığını ve “*hangi cehennem nefesinin buralarda estiğini*” (52) merak eder.

Ben-anlatıcı daha sonra taş binanın yapısından şöyle bahseder:

“Çapı on iki metreyi geçmeyen bir silindir şeklinde epeyce yükseldikten sonra birdenbire daralıyor ve böylece kule gibi bir parça daha uzanarak üzeri camekânlı bir kubbeyle bitiyordu. Alt tarafını kalın bir taş çember kuşak gibi sarmaktaydı ve bütün bina bu haliyle eski bir yağ kandilini andırıyordu. Tam kapının üstündeki odanın dışarıya doğru cumba şeklinde yaptığı bir çıkıntı da bu kandilin kulpuydı.” (51-52).

Burada ben-anlatıcının binadan ürkmemesinin sebebi tanıdık bir şeyin aynı zamanda tanınmayan bir nesneye dönüşmesidir. Bu da Freud’un tekinsizlik kavramıyla uyumaktadır. Tanınan ve bilindik olan yağ kandilinin taş bina şeklinde olması ben-anlatıcı için tuhaf ve alışılmadık bir durumdur. “Bir mekânı tekinsiz yapan şey, o mekânın bir yandan tanıdık, diğer yandan ise yabancı ve tuhaf gelmesidir.” (Mull, 2008: 22). Gotik anlatıların en önemli unsurunun mekânlar olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu öyküdeki yerlerin de gotik korkuyu oluşturacak nitelikte olduğu söylenebilir. Diğer yandan binanın yağ kandili şeklinde olması hikâyenin temel olay örgüsünün de habercisidir.

Binada ve etrafta kimsenin olmadığını bilmenin rahatlığıyla evin çürümeye yüz tutmuş tahta kapısına yaslanan ben-anlatıcı; alacakaranlığın da çökmesiyle bir süre etrafı seyrederek. Birden “*Gittikçe koyulaşan sessizliğin içinde, derin bir kuyuya muntazam aralıklarla taşlar atılıyormuş gibi boğuk sesler işit[ir].*” (52) Ben-anlatıcı bu seslerin evin içinden geldiğini anlar. Sesler aynı muntazam aralıklarla yaklaşarak en son kapının arkasında dururlar. Korkudan ve meraktan kaskatı kesilen ben-anlatıcı arkasına dönmeye cesaret edemez. Bu sırada eski kapı, bir gıcırta bile yapmadan açılır ve ben-anlatıcı ensesinde buz gibi soğuk bir nefes hisseder. Ve sonra karşısına çıkan adamı şöyle tanımlar:

“*Bu, büyük bir baştan -iskelet halinde bir vücudun üstüne konmuş- büyük ve kırmızı bir kafadan ibaretti. Bir cehennem nebatının liflerine benzeyen kıpkızıl saç ve sakallarının arasında beyaz, fakat saçlarının renginde çillerle kaplı bir deri görünüyordu. Ve bunların hepsini, çürümüş bir meyvenin donuk rengi, bir toz tabakası halinde, örtmekteydi.*” (52-53).

Burada gotik korkuyu oluşturan birçok unsurla karşılaşırız. Terk edilmiş sanılan tuhaf binada birden bir adamın varlığıyla karşılaşılır. Bu adam tekinsizliğiyle öne çıkar ve korkutucu unsurlarla betimlenir. Tekinsizliğin kaynağı ne ölü ne de yaşıyor olmasıdır. Yaşayan insanların nefesi sıcak olur hâlbuki bu adamın nefesi buz gibidir ve derisinin üstü çürümüş meyvenin donukluğundadır. Aslında adam çürümüş bir bedene sahip olmakla ve soğuk bir nefesle ölü olarak tanımlanabilir. Jentsch, tekinsizlik hissinin ortaya çıkmasına sebep olacak belirsizliklerden birinin “*canlı bir varlığın gerçek anlamda canlı olduğundan ya da cansız bir nesnenin aslında canlı olmadığından şüphe edildiğinde*” (2019: 18) ortaya çıktığını ileri sürer. Öyküde ben-anlatıcı tarafından esrarlı adam olarak nitelenen bu şahıs fiziksel özellikler bakımından ölü olması beklenirken yaşamaktadır. Bu ikircikli durum okuyucuda

tekinsizlik hissi uyandırmakta ve bu da gotik korkuyu oluşturan önemli bir unsur olarak kullanılmaktadır.

Üzerindeki siyah elbiselerle korkuluk havası taşıyan adam, ben-anlatıcıya birden elini uzatır ve omzunu tutarak: “Siz birdenbire sönen kandilin hikâyesini biliyor musunuz?” (53) der. Hayır cevabını alan adam, ona gelmesini teklif eder. Bu noktada ben-anlatıcıya seçim şansı sunulmaz. Çünkü adam, ben anlatıcıyı omzuna koyduğu eliyle bastırarak çeker. Ben-anlatıcı iradesiz bir şekilde adamın peşi sıra binaya girer:

“...Minarelerin esrarlı merdivenlerini andıran dar ve taş bir merdivene tırmanmaya başladık. Korkuyu şimdiye kadar içimde böyle madde halinde hissetmemiştim. Karanlık, bir gecekuşu kanadı gibi yüzüme sürünen, kokusu beynime kadar işleyen bir karanlık vardı. Etrafımızdaki duvarlardan biz yürüdükçe dökülen sıvaların gürültüsü, adımlarımızın boğuk sesine karışıyordu.” (53-54)

Gotik mekânlara uygun şekilde binanın içi karanlık, kasvetli ve tekinsizdir. Ben-anlatıcı iradesi dışında yaşayıp yaşamadığı bile belli olmayan bir adamın arkasından karanlık eski bir taş binanın merdivenlerini tırmanmaktadır. Bu tırmanış sırasında karanlığın etkisi de sürekli vurgulanmaktadır. Nitekim pencereden içeriye sızan ışıkla adamın dağılık saçlarını ve vücudunu gören ben-anlatıcı, gecenin bile binanın içinden daha aydınlık olduğunu fark eder ve tedirginliği artar.

Ben-anlatıcı her katta “Nereye gidiyoruz? Niçin gidiyoruz?” (54) diye sorar ve yüzünde buz gibi nefesi hissederek hep aynı cevabı alır: “Siz, birdenbire sönen kandilin hikâyesini okudunuz mu?” (54). Ve yine düşen sıvalar, karanlık ve ayak sesleri uğultusu içinde merdivenleri tırmanmaya devam ederler. Nihayet durduklarında adam bir kapağı kaldırır ve oradan içeriye girerler. Buranın kulenin en tepesindeki oda olduğu anlaşılır ve taş binanın diğer yerlerine göre daha güzel döşenmiştir. Gotik anlatıların bir başka unsuru da karşıtlıklar çerçevesinde yazılmış olmalarıdır (Mull, 2008: 53). Binanın diğer yerlerinin kötü, eski olmasına karşın bu odanın güzel koltuklarla döşenmiş olması gotik eserlerdeki bu karşıtlığı yansıtmaktadır.

Ben-anlatıcı odanın ortasında tıpkı binanın şeklinde bir yağ kandili olduğunu görür. Bu yağ kandili hareket etmeyen bir alevle hafif hafif yanmaktadır. Burada hem kalenin yağ kandili şeklinde olması hem de masada yağ kandilinin bulunması okuyucuda merak uyandırmanın yanında sürekli tekrarlanmadan kaynaklı bir tedirginlik hissi de oluşturmaktadır.

Daha sonra ben-anlatıcı odanın diğer köşesindeki yatakta birinin yattığını fark eder. İçindeki meraka engel olamayarak yatağa yaklaşır ve aslında orada bir kadın iskeleti yattığını görerek korkudan çılgınlık atar. “Orada bir iskelet yattıyordu. Kurumuş ve siyahlaşmış etleri yanak kemiklerine yapışmış ve sarı saçları çürük bir yastığa küme küme yığılmış bir kadın iskeleti...” (55). Burada yazarın gotik korkuyu oluşturmak için sıklıkla kullanılan ölümü ve iskeleti kullandığını görmekteyiz. Diğer yandan

yaşayıp yaşamadığı bile belli olmayan siyah giyimli adamdan sonra aniden karşımıza çıkan bu kadın iskeleti, hikâyedeki gotik korkuyu canlı tutan unsurlardan bir diğeridir.

Ben-anlatıcının korktuğunu gören adam, o kadının bir zamanlar kendisine ait olduğunu anlatır. Ve korkmasının anlamsız olduğunu, yaşamla ölüm arasında bir mesafe olmadığını söyler. Onun haline geçmek için yani ölmek için bir sebebe gerek olmadığından bahseder. Ben-anlatıcı ise adamı ölüm ve yaşamla ilgili hakikate erdiren bu kadının ölüm sebebini sorar. Siyah giysili adam da bir kuvvetin gelip yağ kandillerinin alevini aldığını söyler. Ben-anlatıcı bu cevaptan bir şey anlamayınca adam, masanın üzerinde kandilin önünde açık duran siyah kadife kaplı bir kitabı alır ve okumasını ister. Bu kitap yüzlerce sene öncesinde kadının ataları tarafından yazılmıştır. Burada yine gotik edebiyatın başat unsurlarından olan eski el yazması kitap, ölü ve iskeletleri görmekteyiz. Bunlar hikâyedeki gotik korkuyu besleyen önemli unsurlardır.

Ben-anlatıcı daha sonra eski el yazması kitabı okumaya başlar. Bu noktadan sonra anlatı başka bir hikâye ile devam eder. Gotik eserlerde eş zamanlı anlatılar, birbiri içine geçmiş anlatılar, ana anlatıdan uzaklaşıp tekrar geriye dönüşler eserin karmaşık bir hal almasına neden olur ve bunlar da gotik eserlerin ayırt edici bir özelliğidir (Mull, 2008: 39). Bu açıdan değerlendirildiğinde çerçeve hikâyenin içinde, hikâyenin başından beri tekrar edilen “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”nin anlatılmaya başlanması gotik edebiyatın bir diğer unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Korku İçinde Korku

Asıl hikâye olan birdenbire sönen kandilin hikâyesi ise bir adamın hakikati aramasıyla başlar. Bu adam hakikati yazmak ister fakat bir türlü hakikati bulamaz. Bir gün hiçbir sorunu, arızası yokken masasındaki yağ kandili söner. Rüzgârdan dolayı söndüğünü düşünerek tekrar yakmak ister fakat kandil yanmaz. Hangi sebepten kandilin alevinin söndüğünü düşünürken kendi kandilinin arkasında sayısız kandil görmeye başlar. Bu kandillerin kimisi yanıyor, kimisi sönmüş kandillerdir ve bunlardan birkaçı hiçbir rüzgâr olmadığı halde birdenbire sönyörlardır. İşte kahramanımız bulmak isteyip de bulamadığı hakikati burada aramaya karar verir. Bu sebeple kandilinin şeklinde bir bina yaptırır. O hakikati bu kandil şeklindeki binanın içinde bulacağından emindir. Hakikati aramak için kandilleri incelemeye koyulan kahraman, yan yana yanan iki kandilin henüz yağları dolu oldukları halde ışıklarının söndüğünü görür. “İçlerinde savaştan çıkmış bir kılıç gibi parlayan yenileri olduğu gibi, mahzenlerdeki yosunlu küplere benzeyen eskileri de vardı. Ve büyük kandillerin yanında civciv gibi duran küçükler, oynak alevlerle kıpırdıyorlardı. Ve bunlar, adeta ses çıkaran şetaretle, beraberce yanarlarken aynı hissedilmeyen rüzgar, hiçbir benzerlik sırasına bakmayarak, hepsini birer birer söndürüverdi.” (58-59).

Hakikati arayan adam bunları görünce daha fazla dayanamaz, bu kudretin ne olduğunu ve yaratılış mantığını sorgulamaya başlar. Bu sırada çerçeve hikâyeye dönüşler yapılarak ben-anlatıcının

durumundan da bahsedilir. Ben-anlatıcı isyandan ve kızmaktan vazgeçerek iman ve tevekkül ifade etmeye başlayan satırları merakla okumaya devam eder. Sonunda kahramanımız parlak alevleri söndüren siyah eli fark eder. Bununla beraber kitaptaki el yazılarını da okumak güçleşir.

“Onların üstüne doğru uzanan siyah ve büyük bir hayalet görüyorum. Ve alevler titreşerek hep bu istikamete uçuyorlar. Fakat nereye gidiyorlar, Yarabbi: Ve o hayaletin aslı nedir?” (60). Bu sorulardan sonra kahramana bir ışık yaklaşır ve kandilleri birdenbire söndüren kuvveti artık daha net görür. Fakat hikâye de kahramanın bu ışığı görmesiyle bitmiştir. Hikâyenin bittiğini gören ben-anlatıcı merakla yanındaki adama hikâyenin devamını sorar. Bu kuvvetin ne olduğunu ve hikâyeyi yazan adamın akıbetini merak eder. Siyah elbiseli adam ise hakikati arayan adamın bir gün kitabının başında ölü bulunduğunu söyler ve devam eder:

“Yağları çok, fitilleri mükemmel, hazneleri kusursuz olan kandilleri birdenbire ve sebepsiz yere söndüren kuvvet, o adaletli ve şefkatli kuvvet bu adamın emeklerine acıdı; ancak son dakikada bulduğu, fakat ifade edemediği büyük sırrın kaybolup gitmesini istemeyerek, bu hakikati onun çocuklarında hiç şaşmadan devam ettirdi!” (61).

4. Kuşaklar Boyu Lanet

Gotik anlatılarda karşımıza çıkan bir diğer önemli özellik; ailenin geçmiş hataları yüzünden eski bir lanetin genç kuşaklarda ortaya çıkıp onların hayatlarını altüst etmesidir (Mull, 2008: 53). Gotik romanların bu özelliğine Nathaniel Hawthorne’un *Yedi Çatılı Ev* romanı güzel bir örnektir. Romanda Albay Pyncheon, Maule adlı birinin topraklarını gasp eder ve oraya yedi çatılı bir ev yaparak o evde nesiller boyu sürecek bir laneti başlatır. Böylece Pyncheon’un iki nesil sonraki aile üyeleri de bu lanetin etkisiyle ölür (Polater, 2015: 70).

Charles Brockden Brown’un *Wieland* adlı eserinde de dini fanatikliğin babadan oğula geçerek bir aileyi nasıl yok ettiği konu edinilmiştir (Mull, 2008: 103). Türk edebiyatında Sadık Yemni’nin *Yatır* adlı yapıtı da ailenin geçmiş hatalarının gelecek kuşakları etkileyen bir lanete dönüşmesini konu edinmektedir (Polater, 2015: 90).

Hikâyenin sonunda da gotik anlatılardaki ailenin geçmiş hatalarının yeni kuşak aile üyelerinde ortaya çıkması durumu açık bir şekilde görülmektedir. Eserin sonunda siyah elbiseli adam ben-anlatıcıyı iskeletin yanına götürür ve o hakikati arayan adamın neslinden gelen herkesin hiçbir sebep olmadan en parlak zamanlarında tıpkı yağ kandilleri gibi söndüklerini söyler ve ağlamaya başlar. Tam o sırada masanın üzerinde yanan yağ kandilinin ateşi yavaşça söner. Yağ kandilinin sönmesiyle çerçeve hikâye de biter. Böylece anlarız ki birdenbire sönen kandillerin nedenini arayan adam, nesilden nesle sürecek bir laneti başlatmış olur. Adamın neslinden gelen herkes genç yaşta ölüme mahkûm olur.

5. Sonuç

Gotik unsurlar bakımından incelendiğinde gotik korkuyu oluşturan birçok unsurun hikâyede kullanıldığı görülmektedir. Hikâyede ölü olması muhtemel siyah giysili adam, yağ kandili şeklinde tekinsiz bir bina, ailenin hataları yüzünden ortaya çıkan lanet, iç içe geçmiş öyküler, ben-anlatıcının tercih edilmesi, mekânın ve karakterlerin tekinsizliği, ölümler ve iskeletler, eski el yazması kitap, karanlığın vurgulanması, ben-anlatıcının tedirginliği hepsi bir bütün olarak değerlendirildiğinde gotik türüne örnek teşkil eden bir anlatı olduğu anlaşılmaktadır. Öykünün başından sonuna kadar birçok olağanüstülük söz konusudur. Fakat bu olağanüstülüklerin hiçbirisi hikâyenin sonunda açıklığa kavuşturulmamıştır. Böylece anlatının kendi gerçekliği içinde tüm olağanüstü olaylar yaşanmıştır.

Sabahattin Ali gibi değerli bir öykü yazarımızın ilk hikâyelerinden birinin bu tür içinde değerlendirilebilecek nitelikte olması edebiyatımızın gotik türüne hiç de sanıldığı kadar yabancı olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi” adlı öykü gotik türün hemen hemen bütün özelliklerini taşımaktadır. Sonuç olarak Sabahattin Ali’nin “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi” ile edebiyatımızda gotik türüne örnek teşkil eden başarılı öyküler de yazıldığı görülmektedir.

Kaynakça

- Ali, S. (2021). *Değirmen*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arargüç, M. F. (2016). Mimari Bir Tarzdan Edebi Bir Türe: Gotik. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*(36), 245-257.
- Balık, M. (2014). Korku Edebiyatı ve 1002. Gece Masalları'nda Tekinsiz Mekanlar. E. G. Naskali içinde, *Korku Kitabı* (s. 165-192). İstanbul: Kitabevi.
- Canbaz Yumuşak, F. (2013). Kenan Hulusi Koray'ın Korkutan Öyküleri. *Milli Folklor*(97), 135-144.
- Enginün, İ. (2021). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enki, Y. (2017). *Maskenin Düştüğü Yer Korku Edebiyatı Yazıları*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- İlhan, N. (2021). Dehşetin Kapısını Aralamak: İzzet Yasar'ın Öykülerinde Gotik Ögeler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi*, 2(10), 616-632.
- Jentsch, E., & Freud, S. (2019). *Tekinsizliğin Psikolojisi Üzerine - Tekinsizlik Üzerine*. (H. Şahin, Çev.) İstanbul: Laputa Kitap.
- Kılıçkaya, D. (2016). Oğuz Atay'ın "Unutulan" ve "Korkuyu Beklerken" Adlı Hikâyelerinde Gotik Unsurlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 685-696.
- Moran, B. (2021). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Mull, Ç. P. (2008). *Gotik Romanın Kıtalararası Serüveni*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Polater, D. (2015). *Ahmet Ümit'in Romanlarında Gotik Bellek*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Scognamillo, G. (2014). *Korkunun ve Dehşetin Kapıları*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Tuğcu, E. (2007-2008). Hüseyin Rahmi'nin Cadı Romanında Korku Politik Söylem ve Kadının Konumlandırılışı. *Hürriyet Gösteri*(292), 120-125.
- Yavuz, M. E., & Geçikli, K. (2008). Gotik Romanlarda Aydınlanma Karşıtlığı. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 171-188.
- Yıldırım, T. N. (2008). *Edgar Allan Poe'nun "The Black Cat" ve "The Fall of The House of Usher" Öykülerinin Çevirilerinin Gotik Edebiyat Bağlamında Eleştirisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Muğla.